

*Хоменко Анастасія Олександрівна,
аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0006-2082-7832>*

**ВІДМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ПОВОДЖЕННЯМ ЗІ ЗБРОЄЮ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 262–264, 410
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Стаття присвячена комплексному аналізу правових аспектів відмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зброєю, передбачених статтями 262–264 та 410 Кримінального кодексу України (далі – КК України). У межах дослідження здійснено докладний розгляд елементів складів зазначених кримінальних правопорушень з метою поглиблення розуміння їх правової природи та встановлення чітких меж між ними. Це набуває особливої актуальності з огляду на зростання кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї, у сучасних умовах.

Особлива увага у статті зосереджена на виокремленні характерних рис складів кримінальних правопорушень, що передбачають відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, а також їх диференціації від суміжних складів кримінальних правопорушень зі схожими об'єктивними ознаками. Окремо проаналізовано юридичний зміст кожної з форм об'єктивної сторони, закріплених у диспозиціях статей 262–264, а також здійснено порівняльно-правову характеристику статті 410 КК України з метою встановлення меж кримінально-правової відповідальності.

У процесі аналізу встановлено, що ключовим критерієм розрізнення статей 262–264 та статті 410 КК України є суб'єкт кримінального правопорушення. А саме – випадку статті 410 КК України розгляду підлягає спеціальний суб'єкт – військовослужбовець; у випадках статей 262–264 КК України суб'єктом є будь-яка фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності. До того ж у статті було враховано специфіку предмета (вогнепальна та холодна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, радіоактивні матеріали) та форми вчинення кримінальних правопорушень.

На підставі проведеного аналізу запропоновано напрями удосконалення чинного кримінального законодавства у сфері протидії незаконному обігу зброї. Зокрема, обґрунтовано доцільність уточнення окремих законодавчих формулювань, що містяться у відповідних статтях КК України, задля підвищення ефективності правозастосовної практики.

Ключові слова: *незаконне поводження зі зброєю, вогнепальна зброя, кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої.*

Постановка проблеми. Регулювання обігу зброї має вирішальне значення в Україні для підтримки громадської та національної безпеки. Кримінальний кодекс України містить конкретні положення у статтях 262, 263, 263-1, 264 та 410, які криміналізують окремі форми протиправної поведінки з вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями. Кожна стаття визначає окремі юридичні елементи, покарання та ступінь тяжкості кримінального правопорушення, що відображає рівень загрози, яку дане право-

порушення становить для суспільства. Розуміння правових відмінностей між цими кримінальними правопорушеннями має важливе значення для правильної кваліфікації діянь суб'єктів кримінальних правопорушень.

Кожен із закріплених у КК України кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зброєю, має свою специфіку, рівень загрози та відповідальність, що вимагає чіткого правового трактування. Відмінності у їх кваліфікації безпосередньо впливають на точність правозастосування та надання відповідного покарання.

Правильне відмежування кримінальних правопорушень має не лише теоретичне, але й практичне значення, оскільки допомагає уникнути помилок у кваліфікації діянь. Врахування всіх особливостей кожного правопорушення дає змогу ефективно здійснювати правосуддя, забезпечуючи справедливість і адекватність покарання залежно від тяжкості скоєного діяння. Також це дає змогу більш ефективно протидіяти кримінальним проявам у сфері обігу зброї, які можуть загрожувати безпеці громадян і стабільності суспільства.

Отже, звернення до змісту зазначених кримінальних правопорушень є необхідним задля розуміння їх відмежування та уникнення проблем правильної кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зброєю, що за однорідністю об'єктивних ознак створює проблему їх розмежування.

Стан дослідження. Проблемам кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зброєю, приділили увагу у своїх дослідженнях такі вчені: О. М. Сарнавський, В. Л. Соколовський, В. В. Голубощ, М. І. Хавронюк, В. О. Навроцький, В. А. Робак, М. О. Акімов, П. П. Андрушко та інші.

Метою статті є проведення аналізу відмінностей між кримінальними правопорушеннями, передбаченими статтями 262–264 та 410 КК України.

Виклад основного матеріалу. У правовій системі України кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, вибуховими речовинами та боєприпасами займає важливе місце в контексті забезпечення громадської безпеки. Кримінальний кодекс України чітко регламентує відповідальність за такі правопорушення, закріплюючи її у розділах IX та XIX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» та «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» [1]. Ці розділи передбачають низку кримінально-правових норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за протиправні діяння, пов'язані зі зброєю, відтак це закріплено у статтях 262–264 та 410 КК України. Кожна з цих статей встановлює різні види кримінальних правопорушень і відповідні покарання, що дає змогу визначити ступінь загрози для суспільства та впливати на правозастосування з урахуванням специфіки кожного конкретного правопорушення. Саме чітке відмежування цих правопорушень є важливим для правильної кваліфікації діянь та здійснення справедливого судочинства.

Першим, на що треба звернути увагу під час відмежування суміжних кримінальних правопорушень – це їх об’єктивні ознаки, що закріплені в диспозиціях кожної статті.

Так, ст. 262 КК України передбачає, що відповідальність настає за вчинення викрадення, привласнення або вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем [1].

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 26.04.2002 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» (далі – Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3), під викраденням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, радіоактивних матеріалів треба розуміти протиправне таємне чи відкрите, в тому числі із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров’я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення у юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними володіли. Привласнення зазначених предметів відбувається під час їх утримання, неповернення володільцю особою, якій вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, надані у зв’язку з виконанням службових обов’язків тощо або в якій опинились випадково чи якою були вилучені в іншої особи, котра володіла ними незаконно. Вимаганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів треба розуміти пред’явлення особі, яка законно чи незаконно ними володіє або у віданні чи під охороною якої вони перебувають, вимоги про їх передачу [2].

Варто звернути увагу, що ч. 1 примітки до ст. 185 КК України, закріпленої в розділі VI Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти власності», зазначає, що у статтях 185, 186 та 189–191 повторним визначається кримінальне правопорушення, вчинене особою, яка раніше вчинила будь-яке із кримінальних правопорушень, передбачених цими статтями або статтями 187, 262 КК України [1]. Ця норма вказує на однорідність між кримінальним правопорушенням, закріпленим у ст. 262, та кримінальними правопорушеннями у ст. 185–191 КК України, але зважаючи на предмет ст. 262, який є предметом підвищеної небезпеки, існує необхідність закріплення цієї кримінально-правової норми у розділі «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки».

Наступною аналізованою кримінально-правовою нормою виступає ст. 263 КК України, в якій законодавець встановлює кримінальну відповідальність за незаконне носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї

(крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, незаконне носіння, виготовлення, ремонт чи збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї [1].

Так, відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3, незаконне носіння холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є умисними, вчиненими без передбаченого законом дозволу діями по їх переміщенню, транспортуванню особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо). Під незаконним зберіганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв розуміються умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці. Незаконним придбанням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід вважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунка, на відшкодування боргу тощо. Під незаконною передачею зазначених предметів слід розуміти надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу. Незаконний збут полягає в умисній передачі холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо [2].

Треба звернути увагу, що відповідно до визначень форм об'єктивної сторони ст. 262 та 263 КК України, які закріплені у Постанові Пленуму Верховного Суду № 3, кримінальна відповідальність настає за незаконне, тобто без передбаченого законом дозволу, вчинення однієї з форм об'єктивної сторони ст. 263 КК України, на відміну від ст. 262 КК України, де законність володіння не впливає на кваліфікацію. Отже, ст. 263 КК України охоплює основне коло незаконних діянь зі зброєю, водночас ст. 262 – є більш обмеженою.

У 2012 р. розділ IX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» був доповнений ст. 263-1, яка встановлювала відповідальність за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв [1]. А у зв'язку з набранням для України чинності Протоколу проти

незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, а саме відповідно до ч. 1 ст. 5 Протоколу [3], у травні 2013 р. стаття зазнала змін, доповнившись «фальсифікацією, незаконним видаленням чи зміною маркування вогнепальної зброї».

Згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України № 3, під незаконним виготовленням холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід розуміти умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії по їх створенню чи переробленню, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей. Ремонтом буде вважатися таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених чи непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, внаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням [2].

Отже, законодавець розширив межі правового контролю за незаконним поводженням зі зброєю, виділивши незаконні дії, пов'язані з виготовленням, переробкою чи ремонтом вогнепальної зброї, в окрему кримінально-правову норму, але залишивши виготовлення та ремонт холодної зброї самостійним складом ч. 2 ст. 263 КК України.

Останнім кримінальним правопорушенням, пов'язаним зі зброєю, яке передбачене розділом IX Особливої частини КК України, є ст. 264 КК України. Вона встановлює відповідальність за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки [1].

Відповідно до п. 12.12 Наказу Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» (далі – Інструкція), зброя, бойові припаси до неї, основні частини зброї, пристрої та патрони до них, що належать громадянам, мають зберігатися в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї, за місцем їх постійного проживання або в місцях тимчасового перебування власників (дачних будинках тощо) та які виключають вільний доступ до них сторонніх осіб. При цьому зброя, пристрої мають бути в розрядженому стані [4].

Отже, відповідальність за ст. 264 КК України настає виключно у разі недодержання встановлених правил зберігання вогнепальної зброї та бойових припасів. Також треба звернути увагу, що відповідальність за цією статтею настає незалежно від того, чи було володіння предметами законним чи незаконним [2].

Наступною аналізованою кримінально-правовою нормою є ст. 410 КК України, яка проголошує, що відповідальність настає за викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем [1].

За конструкцією об'єктивної сторони це кримінальне правопорушення є однорідним зі ст. 262 КК України, але розмежування цих двох кримінальних правопорушень полягає у предметі та суб'єкті. Якщо до предмету ст. 262 КК України відносяться вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої чи радіоактивні матеріали, то предметом ст. 410 КК України визначається зброя, як холодна, так і гладкоствольна мисливська, бойові припаси, вибухові або інші бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніка чи інше військове майно [1].

Те саме стосується й інших статей, які закріплюють відповідальність за незаконне поводження зі зброєю. Так, предметом ст. 263-1 КК України є вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої; до предмета ст. 264 КК України відноситься вогнепальна зброя та бойові припаси. Потрібно звернути увагу, що гладкоствольна мисливська зброя також відноситься до предметів цих двох кримінальних правопорушень, на відміну від ст. 263, в якій предмет кримінального правопорушення більш ширший, аніж у суміжних статей, закріплених у розділі IX Особливої частини. Так, предметом ст. 263 є вогнепальна зброя, як зазначалося вище, крім гладкоствольної мисливської, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої та холодна зброя [1].

Також варто зауважити, що всі зазначені кримінальні правопорушення, крім ст. 410 КК України, у якій розглядається спеціальний суб'єкт – військовослужбовець, є залежними один від одного, тобто породжують у собі ідеальну сукупність кримінальних правопорушень, адже незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями породжує в собі незаконне носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут даних предметів.

Висновки. Аналіз кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, передбачених статтями 262–264 та 410 КК України, дає змогу зробити кілька важливих висновків щодо правового регулювання цієї сфери та правозастосовної практики. Встановлено, що питання кваліфікації кримі-

нальних правопорушень, пов'язаних зі зброєю, є надзвичайно складним, оскільки вимагає детального аналізу об'єктивних ознак. Водночас існують суттєві відмінності між різними складами кримінальних правопорушень, передбачених зазначеними статтями, що зумовлює необхідність чіткішого регулювання відповідальності за кожен із них.

Кожен із зазначених складів кримінальних правопорушень, незважаючи на свою однорідність, має свої специфічні ознаки, які мають бути чітко визначені в законодавстві для уникнення невизначеності та забезпечення справедливого покарання. До того ж розмежування між кримінальними правопорушеннями на рівні теоретичних і практичних аспектів є необхідним для правильного застосування санкцій, що відповідають ступеню суспільної небезпеки правопорушення.

Проблема правового визначення терміна «незаконне поводження» є ще одним важливим аспектом, який потребує уточнення в кримінальному законодавстві. У перспективі для більш ефективної боротьби з незаконним обігом зброї необхідно також розглянути можливість внесення змін до КК України, зокрема щодо більш чіткого визначення, що саме відноситься до «незаконного поводження» зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями. Це дасть змогу зберегти ефективність боротьби з незаконним обігом зброї та адаптувати законодавство до нових викликів.

Відтак з урахуванням вищезазначених аспектів можна стверджувати, що ефективне правове регулювання, чітка кваліфікація кримінальних правопорушень та належне правозастосування є ключовими чинниками для боротьби з незаконним поводженням зі зброєю в Україні. Для цього необхідно вжити комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення кримінально-правової політики та забезпечення належної роботи правоохоронних органів і судової системи.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>
3. Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Закон України від 02.04.2013 р. №159-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-18>
4. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за

своїми властивостями металними снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv#n453>

Anastasiia Khomenko. Delimitation of Criminal Offences Related to Illegal Handling of Weapons Under Articles 262–264, 410 of the Criminal Code of Ukraine

The article is devoted to a comprehensive analysis of the legal aspects of delimitation of criminal offenses related to weapons under Articles 262–264 and 410 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the CC of Ukraine). The study provides a detailed analysis of the elements of the corpus delicti of these criminal offenses with the aim of deepening the understanding of their legal nature and establishing clear boundaries between them. This is of particular relevance given the growing number of criminal offenses related to illegal arms trafficking in the current environment.

The article focuses on the characteristic features of the corpus delicti of criminal offenses providing for liability for unlawful handling of weapons, and also on their differentiation from related corpus delicti of criminal offenses with similar objective features. The author separately analyzes the legal content of each of the forms of objective party enshrined in the dispositions of Articles 262–264, and also provides a comparative legal characterization of Article 410 of the Criminal Code of Ukraine with a view to establishing the limits of criminal liability.

In the course of the analysis, it was established that the key criterion for distinguishing between Articles 262–264 and Article 410 of the CC of Ukraine is the subject of a criminal offense. Namely, the commission of a criminal offense under Article 410 of the CC of Ukraine by a special subject – a serviceman, in cases of Articles 262–264 of the CC of Ukraine the subject is any natural person of sound mind who has reached the age of criminal responsibility. In addition, the article took into account the specifics of the subject matter (firearms and cold steel weapons, ammunition, explosives, explosive devices, radioactive materials) and forms of criminal offenses.

Based on the analysis, the author suggests the areas of improvement of the current criminal legislation in the field of combating illicit arms trafficking. In particular, the author substantiates the expediency of clarifying certain legislative wording contained in the relevant articles of the Criminal Code of Ukraine in order to improve the efficiency of law enforcement practice.

Keywords: *illegal handling of weapons, firearms, criminal offenses against public safety, ammunition, explosives, explosive devices.*